

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความทันสมัยของพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคต ที่มีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย ของนักเรียนชาวเขาเผ่าเย้าในระดับประถมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้คือ

1. ความทันสมัย
2. วิธีการอบรมเลี้ยงดู
3. ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ
4. ลักษณะมุ่งอนาคต
5. พฤติกรรมสุขภาพ

1. ความทันสมัย (Modernity)

ณรงศ์ศักดิ์ จันทรวงศ์ (2520) ได้กล่าวถึงความทันสมัยว่าสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับสังคม และระดับบุคคล สังคมที่ทันสมัยคือ สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบง่าย ๆ ไปสู่สังคมแบบซับซ้อน หรือจากสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ การจะพิจารณาว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีความทันสมัยมากน้อยเพียงใดนั้น อาจสังเกตจากระดับการศึกษา หรือระดับการอ่านออกเขียนได้ของประชากร รายได้เฉลี่ยของพลเมือง แต่ละคน สัดส่วนของจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง หรือสัดส่วนของจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม จำนวนเครื่องรับวิทยุ หรือจำนวนหนังสือพิมพ์ที่ออกจำหน่ายแต่ละวัน ต่อจำนวนประชากรและดัชนีของการบริโภคพลังงาน เป็นต้น ถ้าสิ่งทีกล่าวนี้นี้มีระดับหรือปริมาณสูง ก็อาจชี้แสดงว่าสังคมนั้นทันสมัย

ความทันสมัยในระดับบุคคล หรือความทันสมัยส่วนบุคคล (Individual Modernity) เป็นคุณลักษณะทางจิตวิทยาสังคมอย่างหนึ่งที่นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาให้ความสนใจศึกษา เพราะมีความเชื่อว่า ความทันสมัยส่วนบุคคลเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยในการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจของบุคคล นอกจากนี้ยังมีการ

ศึกษาพบว่าความทันสมัยส่วนบุคคลมีผลโดยตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ กล่าวคือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่แตกต่างไปจากแบบแผนและประเพณีนิยมที่เป็นมาแต่เดิม (Guignard Chavance, 1980 O' Connell, 1980 และ Singh, 1983 อ้างใน พรชัย บัวเกิด, 2534)

ความทันสมัยส่วนบุคคล

อินเคิลส และ สมิธ (Inkeles & Smith, 1974) ได้สรุปความหมายของความทันสมัยส่วนบุคคลว่าหมายถึง คุณลักษณะอันซับซ้อนของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกและพฤติกรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้สันนิษฐานว่าเกิดจากการที่บุคคลได้เข้าไปอยู่อาศัยในสังคมสมัยใหม่ และสังคมที่สลับซับซ้อน หรือสันนิษฐานว่าสิ่งเหล่านี้คือคุณสมบัติที่บุคคลจะต้องมี เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมสมัยใหม่ และสังคมที่สลับซับซ้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ก๊อดวิน (Godwin, 1974) ได้ให้ความหมายของความทันสมัยส่วนบุคคลไว้ 2 ลักษณะ คือ เป็นลักษณะบุคลิกภาพที่เป็นเงื่อนไขตัวแปรที่จำเป็น และเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังพัฒนา ส่วนอีกความหมายหนึ่ง ความทันสมัยส่วนบุคคลคือ บุคลิกภาพที่ใช้เป็นสื่อกลางในการปรับความคิดความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องต่อการดำรงอยู่ในสังคมที่กำลังพัฒนา หรือสังคมที่สลับซับซ้อน

จรรยา สุวรรณทัต (2525) กล่าวว่า ความทันสมัยส่วนบุคคล คือ การที่บุคคลมี ทัศนคติ ความรู้ และพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสังคมด้วยลักษณะไม่ยึดมั่นในของเดิมที่เคยเป็นมาอย่างแน่นแฟ้น

เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก และ อ้อมเดือน สดมณี (2529) ได้ให้ความหมายของความทันสมัยส่วนบุคคลว่าหมายถึง ค่านิยมทางวัตถุ ซึ่งบุคคลในสังคมพัฒนาจำเป็นต้องมีในระดับสูง อันได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง การมีเหตุผล การแข่งขันต่อสู้ ความสามารถส่วนตนของบุคคล การใช้วัตถุเป็นเครื่องหมายของความสำเริง และชีวิตที่สะดวกสบายด้วยวัตถุ เป็นต้น

พรชัย บัวเกิด (2534) สรุปไว้ว่า ความทันสมัยส่วนบุคคลคือลักษณะทางจิตนิสัย และพฤติกรรมในหลายลักษณะ ที่บุคคลจำเป็นต้องเสริมสร้างหรือพัฒนาให้เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินชีวิต หรือการปรับตัวในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยน หรือสังคมที่สลับซับซ้อนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า ความทันสมัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะทางจิตที่มีความยืดหยุ่น อันแสดงออกเป็นพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตลอดจนการจัดการกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม ด้วยลักษณะที่ไม่ยึดมั่นในสิ่งที่เคยประพฤติปฏิบัติมาอย่างแน่นแฟ้นมากนัก

ลักษณะของบุคคลที่มีความทันสมัย

อินคี้เลส และ สมิธ (Inkeles & Smith, 1974 อ้างใน ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล, 2520) ได้สรุปลักษณะที่เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม และวิถีปฏิบัติของบุคคลที่มีความทันสมัยส่วนบุคคลที่เด่น ๆ ว่า ได้แก่

1. การเปิดใจกว้างยอมรับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ประสบการณ์นี้อาจรวมทั้งประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้คน และวิธีการทำอะไรใหม่ ๆ ยกตัวอย่างเช่น การพยายามควบคุมอัตราการเกิด เป็นต้น
2. ความอยากเป็นอิสระ ไม่พยายามพึ่งพาอาศัย หรืออยู่ภายใต้อำนาจของพ่อแม่หรือปู่ชนีบุคคล เช่น พระ นักบวช
3. ความเชื่อถือในประสิทธิภาพของวิทยาศาสตร์และการแพทย์ และมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง เมื่อประสบปัญหายุ่งยากในชีวิต
4. มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง กล่าวคือ การรู้คุณค่าของเวลา ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบไว้ล่วงหน้าในการทำธุระต่าง ๆ
5. ความทะเยอทะยาน อยากให้ตนเองหรือบุตรธิดาประสบความสำเร็จสูงตามเป้าหมายการศึกษาและอาชีพที่วางไว้
6. ความสนใจ และการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมต่าง ๆ ของราชการ และชุมชน ตลอดจนความสนใจเรื่องการเมืองท้องถิ่น
7. ความกระตือรือร้นในการติดตามข่าวสาร

นอกจากนี้ คาร์ล (Kahl, 1968) ยังได้บรรยายคุณลักษณะของคนทันสมัย ซึ่งสรุปได้ว่า คนทันสมัย คือคนที่แข่งขัน ต่อสู้ดิ้นรน ไม่อยู่นิ่งเฉย ชอบวางแผนงานหรือโครงการที่มีความสำคัญต่อชีวิตเขาไว้ล่วงหน้า และมีความเชื่อและมั่นใจว่าโครงการหรือแผนการที่วางไว้นั้นตนเองจะสามารถทำได้สำเร็จ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ความทันสมัยของบุคคล หมายถึง การที่บุคคลเปิดใจกว้างยอมรับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ มีความเป็นตัวของตัวเอง เชื่อในประสิทธิภาพของวิทยาศาสตร์และการแพทย์ มีความเชื่ออำนาจภายในตน มีลักษณะมุ่ง

อนาคต มีแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์ ตลอดจนมีความกระตือรือร้นในการติดตามข่าวสาร สนใจและต้องการมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2515) ได้กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาทางด้านจิตใจที่มีความทันสมัยส่วนบุคคลไว้ว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้คือ

1. มีการเล็งเห็นคุณค่าของการศึกษาว่าจำเป็นและมีประโยชน์
2. มีความคิดเตรียมพร้อม กล้าเสี่ยงต่อการรับสิ่งใหม่ ๆ
3. นิยมการทำงานอย่างจริงจัง เพื่อจุดหมายปลายทางในอนาคต มีแผนกำหนดเป้าหมายและระยะเวลา
4. คำนึงถึงวิทยาศาสตร์ และประยุกต์วิทยาอย่างมีเหตุผล ไม่เชื่อถือโชคลางและผีสาวยเวทนา ตลอดจนไม่เชื่อถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ทำอะไรได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยญาติพี่น้อง
6. มีการคำนึงถึงบทบาทและสิทธิของสตรีสูงขึ้น รู้จักวางแผนครอบครัว

ปัจจัยที่ทำให้บุคคลทันสมัย

เนื่องจากความทันสมัย คือ ลักษณะอันสลับซับซ้อนของบุคคล อันเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีส่วนทำให้บุคคลมีความทันสมัยมีดังนี้คือ (ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล, 2520)

1. การศึกษา
2. สิ่งแวดล้อมในเมือง
3. การติดตามสื่อสารมวลชน
4. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม
5. ประสบการณ์การทำงานในโรงงาน
6. สหกรณ์การเกษตร
7. ความทันสมัยของบิดามารดา
8. การติดต่อกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพัฒนาดีกว่าและมากกว่า

ชาวเขาเผ่าเย้ากับความทันสมัย

แม้จะยังไม่มีคำจำกัดความอย่างเป็นทางการของคำว่าชาวเขา แต่โดยทางปฏิบัติที่ยึดถือตามกลุ่มเป้าหมายของกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ชาวนั้น หมายถึง กลุ่มชน 9 กลุ่มชาติพันธุ์ อันได้แก่ แม้ว เย้า

มูเซอ ลีซอ อีก่อ กะเหรี่ยง ชิ่น ขมุ และลัวะ ชาวเขาจัดได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่มีสังคมแบบยึดชนบประเพณีอย่างเคร่งครัด (traditional society) ยิ่งกว่าเหตุผลอื่น หมู่บ้านเป็นศูนย์กลางของการปกครอง การสังคม เศรษฐกิจ และการประกอบพิธีกรรมตามลัทธิความเชื่อของเผ่า ซึ่งดั้งเดิมคือลัทธิบูชาผี (animism) ซึ่งในปัจจุบันบางเผ่าได้หันมานับถือศาสนาอื่นเพิ่มขึ้น อันได้แก่ศาสนาพุทธและคริสต์ (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, 2534) ซึ่งสำหรับชาวเขาเผ่าเย้า สิ่งที่พวกเขายึดถือและประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิมแล้ว ก็ไม่แตกต่างจากชาวเขาเผ่าอื่นมากนัก ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาเผ่าเย้า ตลอดจนการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้นำหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเย้าในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พอจะประมวลได้ว่าแต่เดิมนั้นสิ่งที่พวกเขายึดถือและประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนอาจถือได้ว่าเป็นประเพณีวัฒนธรรมของพวกเขา ที่สำคัญ ได้แก่

1. การเชื่อเรื่องผีและวิญญาณและการเวียนว่ายตายเกิด ชาวเย้าจะมีความเชื่อว่าโลกมนุษย์อยู่ภายใต้การปกครองของโลกเทพดาผู้มีอำนาจสูงสุดในจักรวาล มีหัวหน้าเทพดาผู้มีอำนาจสูงสุดและเทพดาอื่น ๆ หลายองค์ทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ในการปกครองโลกมนุษย์ เช่น ควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติ คุ้มครองและสอดส่องดูแลความประพฤติของมนุษย์ เป็นต้น มนุษย์เมื่อตายแล้วจะไปอยู่ร่วมกันในโลกของเทพดาอันมีสวรรค์เป็นแดนสูงสุด นรกเป็นแดนต่ำสุด และโลกที่เป็นอยู่นี้ ชาวเย้าก็เชื่อว่าธรรมชาติและทุกสรรพสิ่งที่เกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์ล้วนมีผีและวิญญาณของสิ่งนั้นสิ่งสติดิอยู่ เช่น บนต้นไม้ ในน้ำ ฯลฯ ผีและวิญญาณเหล่านี้มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์สามารถบันดาลเหตุการณ์ให้เกิดแก่มนุษย์ได้ทั้งทางดีและทางร้าย หรือแม้แต่ปรากฏการณ์ที่เหนืออำนาจมนุษย์ นอกจากนี้ ชาวเย้ายังเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษโดยเฉพาะที่เหนือตนเองขึ้นไป 4 ชั่วคนที่ตายไปแล้ว ยังทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกอีกด้วย การดำเนินชีวิตจะไม่ราบรื่นหากไม่ได้เข้าอยู่ในความคุ้มครองของผีบรรพบุรุษ และชีวิตจะมั่นคงปลอดภัยเมื่ออยู่ในความคุ้มครองของผี ปราศจากความขัดแย้งกับผี หรือสามารถแก้ไขความขัดแย้งกับผีให้ลุล่วงไป โดยผ่านทางพิธีกรรมเช่น ไห้ว บวงสรวง เลี้ยงผี หรือขอขมาต่อผี เมื่อประสบปัญหายุ่งยากในชีวิต เช่น เพาะปลูกไม่ได้ผล สัตว์ที่เลี้ยงไว้เจ็บป่วย หรือล้มตาย ตลอดจนการเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัว ชาวเย้าจะเชื่อว่าเป็นเพราะตนเองหรือสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งทำให้ผีไม่พอใจ ผีจึงดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับตนหรือครอบครัว เช่น ตนหรือสมาชิกในครอบครัวอาจไปสสวาระรดที่อยู่ของผี ทำให้ผีโกรธ จึงดลบันดาลให้สัตว์ที่เลี้ยงไว้ล้มตาย พืชที่ปลูกไว้ไม่งอกงามเจริญเติบโต หรือตนและสมาชิกในครอบครัวไปอาบน้ำในแม่น้ำลำคลอง ทำให้น้ำขุ่น หรือส่งเสียงดังรบกวนทำให้ผีไม่พอใจ จึงดลบันดาลให้เจ็บป่วย เป็นต้น

ชาวเข่าจึงเชื่อว่าตนสามารถคลี่คลายปัญหาหรือความเจ็บป่วยของตนและสมาชิกในครอบครัวได้โดยการเลี้ยงผีหรือขอขมาต่อผีที่ทำให้เกิดความยุ่งยากดังกล่าว หากไม่ได้ผลก็อาจเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือผีเทพยดา เพื่อขอให้ช่วย ทั้งนี้เพราะชาวเข่าเชื่อว่าผีบรรพบุรุษหรือผีเทพยดามีฤทธิ์และอำนาจสูงกว่าผีทั่วไป เป็นต้น

2. การไม่นิยมคุมกำเนิด แต่นิยมมีบุตรมาก รวมทั้งนิยมรับบุตรบุญธรรม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มแรงงานให้แก่ครอบครัว และเนื่องจากชาวเข่าเชื่อเรื่องผีและการเวียนว่ายตายเกิด จึงไม่นิยมคุมกำเนิด เพราะอาจทำให้ผีที่ต้องการกลับมาเกิดใหม่ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ หรือผีของผู้ที่ตนเคารพรักจะมากเกิดไม่ได้

3. การถือว่าผู้ชายมีศักดิ์และมีสิทธิ์เหนือกว่าสตรีและผู้เยาว์ในครอบครัว เวลากินก็จะจัดอาหารให้บรรดาผู้ชายก่อน แล้วผู้หญิงและเด็กจะกินรวมกันทีหลัง ภรรยาในฐานะเป็นรองสามี ต้องเคารพเชื่อฟังสามี ต้องตื่นก่อนนอนทีหลัง ผู้ชายเท่านั้นที่เป็นหมอผี และผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิ์เข้าร่วมพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ได้

4. การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และผู้มีสถานะทางสังคมสูงกว่า เช่น หัวหน้าหมู่บ้าน หมอผี โดยไม่มีข้อโต้แย้ง

5. ในการทำการเพาะปลูกต้องมีการโยกย้ายเปลี่ยนที่อยู่บ่อย ๆ เพื่อให้ได้ผลผลิตดี

แต่นับจากปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขาด้วยการตั้งหน่วยงานขึ้นมาทำหน้าที่ให้การพัฒนาและสงเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาชาวเขาที่ปรากฏขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ และเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยในเขตพื้นที่ป่าเขา ทำให้จากปี 2512 เป็นต้นมา ชาวเข่าหลายชุมชนอพยพลงมาอยู่พื้นราบมากขึ้น การปกครองชุมชนเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม ซึ่งหัวหน้าชุมชน คือ ผู้นำการอพยพของชุมชน หรือสมาชิกของกลุ่มแม่ที่มีจำนวนครัวเรือนมากที่สุดในชุมชน มาเป็นการมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ปกครองชุมชนในนามของทางราชการแทน สภาพทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นแบบยังชีพ หรือพึ่งตนเอง มีการปลูกฝิ่นเป็นพืชรายได้ แต่หลังจากปี 2501 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลประกาศกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กำหนดให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย จึงทำให้ชาวเขาเผ่าเข่า ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการปลูกฝิ่น ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจจากฝิ่นเป็นพืชไร่ชนิดอื่น ๆ ที่มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมากขึ้น เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง ฝ้าย ฯลฯ และบางส่วนได้หันมาปลูกไม้ผลยืนต้นเป็นอาชีพหลัก เช่น ส้ม ลำไย ลิ้นจี่ การเปลี่ยนแปลงระบบพืชเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ชุมชนเข่ามีลักษณะการตั้งอยู่

อย่างถาวรมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้คนเข้ามีโอกาสติดต่อกับสังคมภายนอกที่เจริญมากกว่าได้ง่ายขึ้น มีโอกาสได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนได้รับการบริการของรัฐ โดยเฉพาะทางด้านสาธารณสุข และการศึกษามากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทำให้คนเข้ามีความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การแต่งกายที่เปลี่ยนจากการใส่ชุดประจำเผ่า มาใส่เสื้อผ้าแบบคนพื้นราบมากขึ้น ส่งบุตรหลานมาเรียนหนังสือมากขึ้น เชื่อในประสิทธิภาพทางการแพทย์และวิทยาการสมัยใหม่มากขึ้น เวลาเจ็บป่วยก็นิยมไปรักษาที่สถานีนามัยหรือโรงพยาบาลมากขึ้น แทนการรักษากับหมอผี เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของโคนาธุ (Konadu, 1988) ที่พบว่า การศึกษาทำให้คนทันสมัยมากขึ้น และความทันสมัยของบุคคลมีผลต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล อำนวยศาสตร์ หัสดิน (2528) ก็ศึกษาชาวเขาแต่เป็นชาวเขาเผ่าแม้ว พบว่า ชาวเขาเผ่าแม้วที่มีระดับการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบ่อยครั้ง มีการติดต่อกับชุมชนเมืองมาก ตลอดจนสนใจรับรู้อาสาจากสื่อสารมวลชนจะทำให้มีความทันสมัยด้านการยอมรับนวัตกรรมมากขึ้น

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาเผ่าเข้าอันเนื่องมาจากนโยบายในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเผ่าเข้ามีโอกาสในการได้รับการศึกษามากขึ้น ได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อสารมวลชนง่ายขึ้น และมากขึ้น มีโอกาสติดต่อกับชุมชนหรือสังคมเมืองมากขึ้น มีโอกาสได้รับการบริการของรัฐด้านการรักษาพยาบาลสะดวกขึ้น ทำให้ชาวเข้ามีความทันสมัยส่วนบุคคลมากขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความทันสมัยของคนเข้าที่เป็นบิดามารดาในด้านการเปิดใจกว้าง ยอมรับประสบการณ์และนวัตกรรมที่แปลกและใหม่ มีความเชื่อถือในประสิทธิภาพของวิทยาการทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ แทนการเชื่อหมอผี หรือเรื่องผี เมื่อเกิดการเจ็บป่วยและประสบปัญหายุ่งยากในชีวิตผ่านทางารรับรู้ของเด็กนักเรียนผู้เป็นลูกเท่านั้น

การวัดความทันสมัย

ในการตัดสินใจว่าบุคคลใดมีความทันสมัยมากน้อยเพียงใดนั้น นักวิจัยได้สร้างเกณฑ์สำหรับวัดความทันสมัยส่วนบุคคลขึ้น เกณฑ์ดังกล่าวประกอบด้วยข้อคำถามที่ถามถึงทัศนคติ ค่านิยม ความคิดเห็น และพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวยึดเอาลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของคนในแต่ละสังคมเป็นบรรทัดฐานในการสร้างข้อคำถาม ในการวิจัยครั้งนี้ก็เช่นกัน ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดความทันสมัยส่วนบุคคลของพ่อแม่ที่เป็นชาวเขาเผ่าเข้าขึ้นโดยยึดเอาลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของชาวเขาเผ่าเข้าเป็นบรรทัดฐานในการสร้าง

ข้อคำถาม ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มตน ซึ่งแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นในสังคม ซึ่งเป็นไปตามหลักการของดอร์สัน (Dawson, 1967, 1969, 1971, 1973 cited in Chunnual, 1976) ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับความทันสมัยส่วนบุคคลของคนอัฟริกัน, จีน, ออสเตรเลีย และชนเผ่าอะบอริจินในออสเตรเลีย โดยที่เขาจะสร้างแบบวัดความทันสมัยส่วนบุคคลของคนกลุ่มต่างๆ นี้ โดยยึดเอาวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละกลุ่มเป็นบรรทัดฐานในการสร้างข้อคำถาม และตัดสินใจว่าบุคคลในสังคมดังกล่าวมีความทันสมัยหรือไม่ โดยพิจารณาจากการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น แตกต่างจากวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิมของกลุ่มตนหรือไม่ ถ้าแตกต่างก็ถือว่ามีความทันสมัย ถ้ายึดตามวัฒนธรรมประเพณีเดิมก็ถือว่าไม่ทันสมัย

ความทันสมัยของพ่อแม่ กับความเชื่ออำนาจภายในตน และลักษณะ มุงอนาคตของลูก

มีการศึกษาวิจัยพบว่า ความทันสมัยของพ่อแม่ทำให้ลูกมีความทันสมัยตามไปด้วย (Armer & Youtz, 1971 ; Dawson, et al., 1972 อ้างใน ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล, 2520) ซึ่งสามารถอธิบายตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1969 cited in Murray, 1979) ที่อธิบายการเลียนแบบของเด็กไว้ว่า การเลียนแบบนั้นเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning) เด็กสังเกต และเลียนแบบจากพฤติกรรมของผู้อื่น เมื่อเลียนแบบแล้วได้รับรางวัลหรือถึงแม้จะไม่ได้รับรางวัลโดยตรงก็เกิดการเรียนรู้ได้ เป็นการเรียนรู้โดยทางอ้อม (Vicarious learning) การเรียนรู้โดยทางอ้อม หมายถึง การที่เด็กเลียนแบบจากผู้อื่น โดยได้เห็นหรือได้ยินที่ผู้อื่นมีพฤติกรรมแล้วได้รับรางวัล มิใช่ตนเองได้รับรางวัลโดยตรง แต่เด็กเก็บจำภาพนั้นไว้ แล้วนำมาปรับเปลี่ยนแบบเมื่อตนประสบโอกาสที่เหมาะสม ถึงแม้ตนจะได้รับรางวัลหรือไม่ได้รางวัลก็ตาม

การที่พ่อแม่ชาวเขาที่มีความทันสมัยมากขึ้น ทำให้เด็กชาวเขาที่มีความทันสมัยมากขึ้นตามไปด้วย ก็อธิบายได้ในทำนองเดียวกันว่าเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต การที่เด็กชาวเขาเลียนแบบพฤติกรรมทันสมัยจากพ่อแม่ของตนนั้น เป็นการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ทำแล้วได้รับผลตอบแทนทางบวกไว้ แล้วจึงนำมาเลียนแบบในภายหลัง พฤติกรรมทันสมัย เช่น การเชื่ออำนาจภายในตน การมีลักษณะมุงอนาคต จึงถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการวิจัยครั้งนี้เน้นการเลียนแบบจากพ่อแม่มากกว่าจากแหล่งอื่น ดังนั้น พฤติกรรมทันสมัยของพ่อแม่จึงต้องเป็นพฤติกรรมที่เด็กรับรู้เพื่อเกิดการเลียนแบบ

ความทันสมัยของพ่อแม่ทำให้ลูกมีความทันสมัยด้วยนั้น อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ความทันสมัยของพ่อแม่ทำให้ลูกมีลักษณะมุ่งอนาคต และมีความเชื่ออำนาจภายในตน ทั้งนี้เพราะลักษณะของผู้ที่มีความทันสมัยจะเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน และมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง (ณรงค์ศักดิ์ จันทน์วอล, 2520) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของหยาง (Yang, 1981) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับความทันสมัยในประเทศไต้หวันระหว่างปี ค.ศ. 1971 - 1976 พบว่า ความทันสมัยมีความสัมพันธ์ทางลบกับลักษณะเผด็จการ ความเชื่ออำนาจภายนอกตน การปฏิบัติตามความต้องการและค่านิยมของสังคม ตลอดจนความเครียดของบุคคล นอกจากนี้ วิรุทธิ์ ศิริสวัสดิบุตร (2525) ซึ่งศึกษาเรื่องความทันสมัยกับการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงของชาวชนบทไทย พบว่า ชาวชนบทผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความทันสมัยนั้น เป็นผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่น รวมทั้งจากการศึกษาของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) ในเรื่องการควบคุมสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย ก็พบว่า เยาวชนซึ่งยอมรับการควบคุมสื่อมวลชนจากบิดามารดา และรับสื่อมวลชนที่เหมาะสม โดยเฉพาะด้านโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีความทันสมัยนั้นจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงด้วย และจากการศึกษาของโล (Loh, 1990) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าย่อยจำนวน 245 คน ในสิงคโปร์ เปลี่ยนแปลงขยายธุรกิจเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดเล็กนั้นเป็นผู้ที่มีความทันสมัยสูง และผู้ประกอบการกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีคะแนนสูงในลักษณะการคิดมุ่งอนาคตด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความทันสมัยของพ่อแม่ทำให้ลูกมีความทันสมัย อันเป็นผลทำให้ลูกมีความเชื่ออำนาจภายในตน และลักษณะมุ่งอนาคตสูง ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีความทันสมัยนั้นนอกจากจะมีทัศนคติ ค่านิยม และวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องและเหมาะสมต่อการดำรงอยู่ในสังคมเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ลักษณะที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน และมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง

2. วิธีการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดู คือวิธีการที่บิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดูใช้ในการปฏิบัติต่อเด็ก เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ดังเช่น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) ได้สรุปไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูคือการที่บิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน อันเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือการลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนั้น เด็กยังมีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดู และเก็บจำมาเลียนแบบได้อีกด้วย ส่วนการ

ที่ผู้อบรมเลี้ยงดูจะส่งเสริมหรือขัดขวางลักษณะหรือพฤติกรรมใดของเด็กนั้นก็ย่อมแตกต่างกันไปตามความเชื่อ ลักษณะนิสัย ความเคยชินของคนในกลุ่มที่แตกต่างกัน

ดาวลอย ชูศรี (2536) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู คือ การปฏิบัติของบิดามารดา หรือตัวแทนของบิดามารดาที่กระทำต่อบุตร เพื่อสนองความต้องการของบุตรตั้งแต่เกิดเป็นต้นมา อันเป็นทางให้ผู้อบรมเลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของบุตรได้

ศิริพร วงศ์คำมูล (2538) สรุปว่า การอบรมเลี้ยงดู คือ การที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลเด็กปฏิบัติต่อบุตร และเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติต่อตนไปในทำนองต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในชีวิตเด็ก ทำให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว และเลียนแบบการกระทำต่าง ๆ ของผู้อบรมเลี้ยงดู ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต

อาจกล่าวได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูคือการที่บิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดู ปฏิบัติต่อบุตร และเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติต่อบุตรและคนอื่น ๆ ตามวิถีทางหรือมาตรฐานทางสังคม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามความนิยมของสังคมหรือกลุ่มที่เด็กและบิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดูสังกัดอยู่ และเป็นหนทางให้บิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดูสามารถให้รางวัลเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือลงโทษเมื่อเด็กมีการกระทำต่าง ๆ ซึ่งถือว่าไม่เหมาะสมตามมาตรฐานทางสังคมนั้น ๆ อันจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งเลียนแบบพฤติกรรมของบิดามารดา หรือผู้อบรมเลี้ยงดู ซึ่งจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วิธีการอบรมเลี้ยงดูหรือวิธีที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรในเรื่องต่าง ๆ นั้น นักจิตวิทยาหลายท่านได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูไว้แตกต่างกันออกไป ดังเช่นโรเจอร์ส (Rogers, 1972) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. **แบบประชาธิปไตย (Democracy)** คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าจะตนเองได้รับการปฏิบัติจากพ่อแม่ด้วยความยุติธรรม พ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดูได้ให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผล ยอมรับในความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือแก่เด็กตามโอกาสอันควร

2. **แบบเข้มงวดกวดขันหรือแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป (Over protection)** คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวเด็กรู้สึกว่าตนเองไม่มีอิสระเท่าที่ควร ไม่สามารถทำอะไรได้ตามใจปรารถนา ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำตามที่ตนต้องการ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมักคอยคุ้มครองป้องกันและช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

3. แบบทอดทิ้งหรือปล่อยปละละเลย (Rejection) คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูในแบบที่เด็กมีความรู้สึกว่าเขาเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุนหรือให้คำแนะนำจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเท่าที่ควร มักถูกปล่อยให้ทำอะไรได้ตามใจชอบและไม่ได้รับความรักความอบอุ่นเท่าที่ควร

บอมรินด์ (Baumrind, 1967, 1971 cited in Shaffer, 1993) ได้แบ่งการ อบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจเผด็จการ (Authoritarian) เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามอย่างเข้มงวดกวดขัน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็ก แต่ใช้เหตุผลของบิดามารดาแต่เพียงฝ่ายเดียว

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจและเหตุผล (Authoritative) เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ให้เด็กประพฤติปฏิบัติ มีการให้เหตุผลตลอดจนยอมรับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของเด็กประกอบด้วย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามสบาย (Permissive) เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่บิดามารดาไม่ค่อยให้ความสนใจเด็ก ปล่อยให้เด็กทำอะไรได้ตามใจชอบ โดยไม่มีการควบคุมหรือเข้มงวดกวดขัน

อรพินทร์ ชูชม และ อัจฉรา สุขารมณ (2532) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรไปในทำนองที่รัก ยอมรับ ให้ความสนิทสนม อบอุ่น เป็นกันเอง สนใจและเอาใจใส่บุตร รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุตรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรไปในทำนองที่เป็นการกระทำอย่างมีเหตุผลสมควร มีการให้คำอธิบายแก่บุตร ขณะที่สนับสนุนหรือห้ามปรามมิให้บุตรกระทำการต่าง ๆ ไม่ใช่อารมณ์เข้ามามีอิทธิพลในการปฏิบัติต่อบุตร และมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อบุตร

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรไปในทำนองที่เป็นการออกคำสั่งให้บุตรปฏิบัติตาม คอยสอดส่องตรวจตราชีวิตความเป็นอยู่และทำให้บุตรรู้สึกว่าเขาตกความเป็นอิสระ หรือไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล นับว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มีอิทธิพลหรือส่งผล

ให้เกิดลักษณะที่พึงปรารถนาขึ้นในผู้ถูกรับเลี้ยงดู ตัวอย่างเช่น ทศนา ทองภักดี (2528) ศึกษาพบว่า เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลจะเป็นผู้ที่มีลักษณะความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ส่วน วรณะ บรรจง (2537) ก็ศึกษาพบว่า เยาวชนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงนั้น รายงานว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน เหตุที่เป็นเช่นนั้นสามารถอธิบายได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลนั้นเป็นการอธิบายให้เด็กฟังถึงผลของพฤติกรรมของเด็กว่าจะส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและผู้อื่นอย่างไร ทำให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร มีการลงโทษและให้รางวัลแก่เด็กอย่างเหมาะสมตามเวลา ปริมาณ หรือคุณภาพของการกระทำของเด็ก ตลอดจนมีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อเด็ก กล่าวคือ ให้รางวัลอย่างสม่ำเสมอเมื่อเด็กทำความดี และถ้าเด็กทำความผิดก็จะถูกลงโทษ การได้รับรางวัล และถูกลงโทษอย่างสมเหตุสมผล และสม่ำเสมอ เป็นการสร้างความคาดหวังในเด็กเกี่ยวกับการกระทำและผลที่จะเกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงและเกิดความเชื่อว่สิ่งที่เกิดขึ้นกับตนทั้งดีและไม่ดีนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของตน และตนสามารถควบคุมได้ หรือเกิดความเชื่ออำนาจภายในตนขึ้นนั่นเอง

ในทำนองเดียวกัน การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน เป็นการให้ความรักความอบอุ่น ยอมรับ ให้ความสนิทสนมเป็นกันเอง สนใจและเอาใจใส่เด็ก รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อันเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เป็นผู้ลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ และได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ ของตน อันเป็นประสบการณ์ที่จะปลูกฝังให้เขามีความเชื่ออำนาจภายในตนนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันท์, 2520) เช่นเดียวกับที่พบว่า เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, 2529) เพราะรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบจะปลูกฝังให้เด็กเกิดการเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนคาดหวังจากการกระทำของตนมีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง รวมทั้งส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ในการประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อันเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง เกิดความมานะพยายามในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เพราะมีความหวังว่าจะทำให้สำเร็จได้ ดังที่เคยทำมาแล้ว

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ อรพินท์ ชูชม และ อัจฉรา สุขารมณฺ์ เฉพาะการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ในการที่จะศึกษาว่าในกลุ่มชาวเขาเผ่าเย้ามีการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบนี้

มากนักเพียงใด และการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบนี้จะส่งผลต่อความเชื่ออำนาจภายในตนและลักษณะมุ่งอนาคตของผู้ถูกอบรมเลี้ยงดูจริงหรือไม่

3. ความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตน (Internal - External Locus of Control)

ความเชื่อเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญของความเชื่อที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลไว้ดังนี้คือ

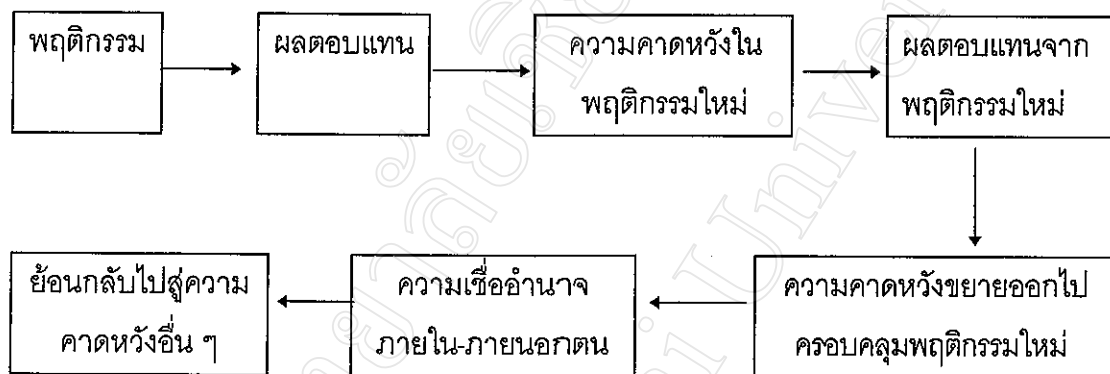
ราชบัณฑิตยสถาน (2531) ให้ความหมายว่า ความเชื่อหมายถึง เห็นตามด้วยมั่นใจ ไว้วางใจ นับถือ

โรคิช (Rokeach, 1970) กล่าวว่า ความเชื่อมีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใด ความเชื่อนั้นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อ ทั้ง ๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงเลยก็ตาม

ลาซารัส และ ฟอล์คแมน (Lazarus & Folkman, 1984) ได้กล่าวถึงความเชื่อว่าเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งอาจมีผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู หรือการอบรมสั่งสอน รวมทั้งจากวัฒนธรรมประเพณีในสังคมของบุคคลนั้น และได้จัดความเชื่อเป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจส่วนบุคคล (belief about personal control) หรือความรู้สึกของบุคคลว่าตนสามารถควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ และผลที่ตามมาเป็นสำคัญ การศึกษาในเรื่องนี้ที่เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันดีที่สุด ได้แก่ แนวคิดเรื่องความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนของรอตเตอร์

รอตเตอร์ (Rotter, 1966) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพของบุคคลโดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม รอตเตอร์เชื่อว่าการที่บุคคลมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปนั้นเนื่องจากความคิด ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และความเชื่อของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป ความเชื่อนี้เรียกว่าความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตน ซึ่งเขาได้อธิบายลักษณะของความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนว่า เป็นลักษณะที่เมื่อบุคคลได้รับผลตอบแทนจากการกระทำพฤติกรรมอันหนึ่งอันใดแล้วทำให้บุคคลเกิดความคาดหวัง (Expectancy) ว่าจะได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกันนั้นอีกจากการกระทำพฤติกรรมใหม่ในสถานการณ์ที่คล้ายสถานการณ์เดิม และถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้ก็จะทำให้ความคาดหวังของบุคคลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้าม หากผลตอบแทนที่บุคคลได้รับไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ก็จะทำให้ความคาดหวังของบุคคลลดลง การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของความคาดหวังนี้จะก่อตัวขึ้นจากพฤติกรรมอย่างหนึ่งก่อนแล้วจึงขยายไปครอบคลุม

พฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่น ๆ จนกลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคลนั้น ถ้าการกระทำพฤติกรรมของบุคคลได้รับผลตอบแทนตามที่คาดหวังหรือได้รับการเสริมแรงบ่อย ๆ จะทำให้บุคคลนั้นมีความเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนนั้นเป็นผลมาจากความสามารถหรือจากการกระทำของตน ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่าความเชื่ออำนาจภายในตน (Internal locus of control) ในทางตรงกันข้าม หากพฤติกรรมไม่ได้รับการเสริมแรงจะทำให้บุคคลรับรู้ว่าการที่ตนได้รับนั้นไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของตน แต่เป็นเพราะโชค เคราะห์ ความบังเอิญ (External locus of control) ความเชื่อหรือการรับรู้ของบุคคลดังกล่าวนี้เองจะย้อนกลับไปสู่ความคาดหวังในผลตอบแทนพฤติกรรมอันใหม่อีก ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ 1 แสดงการพัฒนาลักษณะความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกของบุคคล

รอตเตอร์ได้ให้ความหมายของบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนว่าหมายถึงบุคคลที่เชื่อหรือรับรู้ว่าการเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนนั้น เป็นผลมาจากการกระทำหรือความสามารถของตน ส่วนคนที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน หมายถึงบุคคลที่เชื่อหรือรับรู้ว่าการสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยภายนอกที่ตนเองควบคุมไม่ได้ เช่น โชคชะตา ความบังเอิญ หรืออำนาจของผู้อื่น

สตรีกแลนด์ (Strickland, 1977) ก็กล่าวว่าคนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน หมายถึงคนที่มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้รับ ไม่ว่าจะเป็นดีหรือร้ายก็ตาม ล้วนแล้วแต่เกิดจากการกระทำของตน ส่วนคนที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนหมายถึงคนที่เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้รับนั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำของตน

สรุปแล้ว ถ้าบุคคลรับรู้หรือเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะดีหรือร้ายที่เกิดกับตนนั้น เป็นผลมาจากการกระทำของตน ตนเองสามารถควบคุมได้ เป็นบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน ส่วนบุคคลที่รับรู้หรือเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดกับตนนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเพราะการกระทำของคนอื่น ความบังเอิญ โชคชะตานั้นเป็นบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน

ความเชื่ออำนาจภายในภายนอกของรอตเตอร์สามารถนำมาใช้ทำนายพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลได้ แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สามารถนำมาใช้ทำนายพฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพของบุคคลได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้มีการประยุกต์เป็นความเชื่ออำนาจภายในภายนอกด้านสุขภาพ (Health locus of control) ซึ่งความเชื่อดังกล่าวก็มีความหมายเช่นเดียวกับความเชื่ออำนาจภายในภายนอกทั่วไป แต่มาเน้นเฉพาะที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางด้านสุขภาพ ดังนั้นความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพคือความเชื่อของบุคคลว่าการที่ตนจะมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์หรือไม่ เป็นเพราะความสามารถหรือเพราะการกระทำของตน และเชื่อว่าตนสามารถที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วยได้จากการดูแลสุขภาพของตนเองให้ถูกวิธี ส่วนความเชื่ออำนาจภายนอกด้านสุขภาพก็หมายถึงความคาดหวังหรือความเชื่อของบุคคลที่ว่า การที่ตนจะมีสุขภาพดีหรือไม่นั้นเป็นเพราะผู้อื่น โชคชะตา เคราะห์กรรม หรือความบังเอิญ บันดาลให้เป็นไป

ความเชื่ออำนาจภายในภายนอกกับการอบรมเลี้ยงดู

รอตเตอร์เชื่อว่าความเชื่ออำนาจภายในภายนอกของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลได้รับ กล่าวคือ บุคคลที่มีประสบการณ์ในการได้รับผลตอบแทนตามที่ตนเองคาดหวังไว้จากการกระทำพฤติกรรมใดๆ ของตนก็ตาม ก็จะเป็นบุคคลที่เชื่อว่าสิ่งที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของตน ตนสามารถควบคุมได้ หรือมีความเชื่ออำนาจภายในตน ส่วนบุคคลที่มีประสบการณ์ว่าตนไม่สามารถควบคุมสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการได้ ปอย ๆ เข้าบุคคลนั้นก็จะกลายเป็นบุคคลที่เชื่อว่าบุคคลอื่น โชคชะตา เคราะห์กรรม หรืออำนาจเหนือธรรมชาติเท่านั้นที่จะเป็นสิ่งที่บันดาลให้เกิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นกับตัวเขา กลายเป็นบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกไป

นอกจากนี้แล้วพัฒนาการและการเจริญเติบโต การเปลี่ยนบทบาทจากการที่ในตอนเด็กเป็นเด็กเล็กๆ ที่ต้องคอยรับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น มาเป็นผู้ริเริ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เมื่อโตขึ้นก็จะทำให้บุคคลพัฒนาความเชื่ออำนาจภายในตนขึ้นมาตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น และ โรบินสัน และ เชฟเวอร์ (Robinson and Shaver, 1980 อ้างใน สุทธิศรี ตระกูลสิทธิโชค, 2535) ยังเชื่อว่าปัจจัยที่จะส่งเสริมความเชื่ออำนาจภายในภายนอกของคนเรานั้นได้แก่

1. ประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิตของบุคคล อันได้แก่ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตในระยะเวลาอันจำกัด เช่น การตายจากของบุคคลอันเป็นที่รัก อุบัติเหตุภัยธรรมชาติ ประสบการณ์ชนิดนี้อาจมีผลต่อการพัฒนาความเชื่ออำนาจภายในภายนอก

ของบุคคลได้ ทั้งนี้ก็แล้วแต่ว่าประสบการณ์ดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับความเชื่อแบบใดของบุคคลที่มีอยู่แต่เดิม

2. ประสบการณ์ที่สะสมมาในอดีต เป็นประสบการณ์ตั้งแต่วัยเด็กที่บุคคลได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอบอุ่น มีการลงโทษที่เหมาะสม จะช่วยพัฒนาให้เกิดความเชื่ออำนาจภายในตนขึ้นมา ตรงกันข้ามกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปกป้อง ค้ำครองมากเกินไปหรือเข้มงวดมากเกินไป จะทำให้เด็กพัฒนาความเชื่ออำนาจภายนอกตนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทักนา ทองภักดี (2528) ที่พบว่าความเชื่ออำนาจในตนของเด็กวัยรุ่นไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และ วรรณะ บรรจง (2537) ซึ่งได้ศึกษาถึงเรื่องลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทย จากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ ก็พบว่าเยาวชนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงนั้นเป็นเยาวชนที่รายงานว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากจากบิดามารดาและผู้เลี้ยงดู สำหรับการศึกษาในต่างประเทศก็พบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนกับการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับ เช่น การศึกษาของ เดอแมน และคนอื่น ๆ (De Man, et al., 1992) ก็พบว่า วัยรุ่นชาวฝรั่งเศสและแคนาดาที่รายงานว่าตนได้รับการเลี้ยงดูแบบควบคุมนั้นเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน แครนดอลและ แครนดอล (Crandall and Crandall, 1983) ได้รวบรวมงานวิจัยที่ทำขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านประสบการณ์ทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตน รวมทั้งหมด 28 เรื่อง พบผลที่สอดคล้องกันโดยสรุปได้ว่าความเชื่ออำนาจภายในตนของบุคคลทั้งเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ มีความสัมพันธ์กับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่แบบให้ความรัก เอาใจใส่ ให้การยอมรับและให้ความอบอุ่นเป็นกันเองมาก และไม่เข้มงวดกวดขัน ไม่ทอดทิ้งหรือปล่อยปละละเลยมากนัก รวมทั้งใช้การลงโทษน้อย

ความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนกับพฤติกรรมสุขภาพ

การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมนั้น ตามหลักทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า เป็นผลมาจากองค์ประกอบทางจิตของบุคคลรวม 8 ประการ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ 3 ประการ อันได้แก่ 1) สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด 2) สุขภาพจิตดี 3) การมีประสบการณ์ทางสังคมสูง และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอีก 5 ประการ คือ 1) ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน 3) ความเชื่ออำนาจภายในตน 4) มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อการทำพฤติกรรม 5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จากทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความเชื่ออำนาจ

ภายในภายนอกตนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับที่ สตรีกแลนด์ (Strickland, 1977) ได้รวบรวมไว้พบว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจ ภายในตนเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และข้อมูลข่าวสาร มีความมานะพยายามและอดทนในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนและการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์และกล้าแสดงตน มีความสามารถในการปรับตัวสูง และพึงพอใจในชีวิต และสำหรับพฤติกรรมทางด้านสุขภาพนั้นก็พบว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจในตนจะมีความพยายามสูงในการป้องกันตนจากการเจ็บป่วย รวมทั้งดูแลตนเองหรือปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์เป็นอย่างดีในกรณีที่เจ็บป่วย

เช่นเดียวกับที่ วอลสตัน และ วอลสตัน (Wallston and Wallston, 1981) ได้รวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความเชื่ออำนาจในตนด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันและรักษาสุขภาพ ก็พบว่า ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนด้านสุขภาพจะมีพฤติกรรมในการไปตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีพฤติกรรมการกินและการดื่มอย่างถูกสุขลักษณะ พักผ่อนอย่างเพียงพอ ออกกำลังกาย ใช้เข็มขัดนิรภัย รวมทั้งไปรับภูมิคุ้มกันโรค มากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน

รวมทั้งงานวิจัยของ ซีแมน และ ซีแมน (Seeman and Seeman, 1983) ก็พบว่า ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพจะมีพฤติกรรมสุขภาพด้านการรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ การควบคุมน้ำหนัก การออกกำลังกาย การลดหรือเลิกเสพสารที่เป็นโทษต่อร่างกาย การรับการตรวจสุขภาพ มากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนด้านสุขภาพ

นอกจากนี้ เฮย์และรอส (Hay and Ross, 1987) ก็พบว่า คนอเมริกันที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพจะมีพฤติกรรมการกินที่ถูกสุขลักษณะมากกว่า และพบผลที่สอดคล้องกันในการศึกษาวิจัยของ วอลสตัน วอลสตัน และ ดีเวลลิส (Wallston, Wallston and Devellis, 1978) ที่พบว่า ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพจะมีพฤติกรรมการออกกำลังกาย และพฤติกรรมการกินที่เหมาะสมมากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนด้านสุขภาพ

สำหรับในประเทศไทยก็มีการวิจัยพบว่า มารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยสูงจะให้ความร่วมมือในการนำเด็กก่อนวัยเรียนมารับภูมิคุ้มกันโรคมากกว่ามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย (วัลภา ผิวทน, 2527) และวรรณิ บรรเทิง (2528) ก็พบว่าผู้ป่วยเด็กวัยเรียนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะมีพฤติกรรมการเผชิญภาวะเครียดก่อนผ่าตัดแบบยอมรับความจริงมากกว่าผู้ป่วยเด็กที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ ส่วนในด้านการหลีกเลี่ยงหรือป้องกันตนเองไม่ให้ได้รับบาดเจ็บ

หรืออุบัติเหตุขึ้นนั้น ปริญดา จิรกุลพัฒนา (2536) ก็พบว่า วัยรุ่นที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนเองจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางด้านสุขภาพน้อยกว่าวัยรุ่นที่มีความเชื่อในอำนาจผู้อื่นและเชื่อในอำนาจโชคชะตา และเมื่อมีการศึกษากับผู้ป่วยที่อยู่ในระหว่างการบำบัดรักษาก็พบว่า ผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการรักษาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพสูงจะเป็นผู้ที่มีการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับโรคและการบำบัดรักษาและมีความต้องการควบคุมตนเอง สูงกว่าผู้ป่วยที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน (อังศุมา วิทย์วิระศักดิ์, 2534) และสำหรับการดำเนินชีวิตในภาวะปกตินั้นก็ได้มีการศึกษาวิจัยพบว่า คนงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง จะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าคนงานหญิงที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน (พรณี ปานเทวัญ, 2533) นอกจากนี้ อุบล เลี้ยววาริณ (2534) ก็พบว่าผู้ปฏิบัติงานในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาเท่าเทียมกัน ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพสูงจะมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในด้านการกินอย่างถูกสุขลักษณะ การหลีกเลี่ยงสารเสพติด และการรักษานามัยส่วนบุคคลสูงกว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ ต่อมาเมื่อมีการศึกษาวิจัยในผู้สูงอายุก็ได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะมีความสามารถในการดูแลตนเองดีกว่าผู้สูงอายุที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ (สุทธิศรี ตระกูลสิทธิโชค, 2535) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมมากกว่าผู้สูงอายุที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ (พิศักดิ์ ชินชัย, 2538)

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความเชื่ออำนาจภายในตนมีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม โดยผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสุขภาพในด้านต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมการกินอย่างถูกหลักอนามัย การหลีกเลี่ยงสารเสพติด การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ การรักษานามัยส่วนบุคคล การดำเนินชีวิต และการดูแลตนเอง สูงตามไปด้วย เพราะดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่าความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพของบุคคลนั้นสัมพันธ์กับประสบการณ์การถูกอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับ และมีความสัมพันธ์กับความทันสมัยของพ่อแม่ ดังนั้น การศึกษาถึงเรื่องนี้ในกลุ่มประชากรที่เป็นชาวเขา เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ชาวเขาใช้ต่อความเชื่ออำนาจภายในตนของลูก และอิทธิพลของความทันสมัยของพ่อแม่ที่มีต่อความเชื่ออำนาจภายในตนของลูก รวมทั้งอิทธิพลของความเชื่ออำนาจภายในตนต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมจึงนับว่าน่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อหาข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้ชาวเขา โดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนของชาติให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม โดยเฉพาะพฤติกรรมป้องกันโรคด้วยการรักษาความสะอาดของร่างกายอย่าง

สม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้เติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่จะผลักดันให้สังคมไทยโดยส่วนรวมเจริญรุดหน้า ดังที่ได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ได้วางน้ำหนักไว้ที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อที่คนเหล่านี้จะได้ไปพัฒนาชาติต่อไป

4. ลักษณะมุ่งอนาคต (Future orientation)

มิสเชล (Mischel, 1974 อ้างใน จักรวาล ภูวพันธ์, 2537) ได้ให้ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตว่าหมายถึงความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความต้องการได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่าหรือมากกว่าที่จะได้รับในปัจจุบัน มีการวางแผนเพื่อปฏิบัติตลอดจนควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเป็นขั้นตอนตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตนต้องการในอนาคต

ซีกูรา (Segura, 1975) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นความสามารถของแต่ละบุคคลในการมองอนาคต ในการวางแผนและการจัดการเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้

เนอมี (Nurmi, 1991) กล่าวว่าลักษณะมุ่งอนาคตคือการที่บุคคลคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างกับตนในอนาคต และตนเองต้องการให้สิ่งใดเกิดขึ้น แล้วมีการวางแผนหรือหาวิธีการที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ และลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนประเมินผลว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้ตนไปถึงจุดหมายได้หรือไม่ หากพบว่าการกระทำของตนตามแผนที่วางไว้นั้นไม่สามารถทำให้ตนได้รับในสิ่งที่ต้องการได้ ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนแปลง หรือแสวงหาวิธีการใหม่ เพื่อจะไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตนต้องการให้ได้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) กล่าวว่าลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึงความสามารถในการควบคุมตนเองของบุคคล ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมการอดได้รอได้ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การรอรับรางวัลที่ใหญ่กว่าในอนาคต แทนรางวัลเล็กน้อยที่จะได้รับในทันที หรืออดบำบัดความต้องการในปัจจุบันของตน เพราะเล็งเห็นผลร้ายที่จะเกิดตามมา หรือการเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต

สมจิตต์ เพิ่มพูล (2532) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล เป็นการคำนึงถึงอนาคตแล้วสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะเล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนวางแผนปฏิบัติเพื่อรอรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

อุบล เลี้ยววาริณ (2534) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นการรู้จักคิดถึงอนาคต เล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและสังคมในอนาคตและสามารถควบคุมตนเองให้กระทำหรืองดเว้นการกระทำบางอย่างได้อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ต้องการได้

กนกวรรณ อุ๋นใจ (2535) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตคือการมองสู่อนาคตของบุคคล โดยที่ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะสามารถคาดการณ์ไกล และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม หาแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนดำเนินการเพื่อจะประสบความสำเร็จในอนาคต

จากความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตหมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลของบุคคลว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างกับตนในอนาคต สิ่งที่จะเกิดขึ้นนั้นมีผลดีผลเสียอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกอย่างเหมาะสม แล้วมีการวางแผนปฏิบัติหรือแสวงหาวิธีการที่จะไปให้ถึงซึ่งจุดหมายที่ตนต้องการ แล้วสามารถควบคุมตนให้ลงมือปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ด้วยความอดทน และรู้จักอดได้รอได้ ตลอดจนไม่ละความพยายามในการแสวงหาแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมเพื่อผลที่ต้องการในอนาคต

ลักษณะมุ่งอนาคตกับการอบรมเลี้ยงดู

เนอมี (Nurmi, 1991) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะที่ซับซ้อนที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลอย่างเป็นกระบวนการ ที่ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. Future - oriented motives, interests and goals

ในขั้นนี้บุคคลจะมีการตั้งเป้าหมาย หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตซึ่งบุคคลมีอยู่

2. Future - oriented planning

ในขั้นนี้บุคคลจะมีการวางแผนปฏิบัติการเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนแรกมีการตัดสินใจเลือกวิธีการ หรือแนวทางที่เหมาะสม ตลอดจนมีการตรวจสอบว่าวิธีการหรือแนวทางนั้นจะนำไปสู่เป้าหมายได้หรือไม่ หากพบว่าแผนหรือวิธีการที่เลือกไว้ไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายได้ก็มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเสียใหม่

3. Evaluation of the future

เป็นขั้นการประเมินถึงความเป็นไปได้ของจุดมุ่งหมายหรือความต้องการในอนาคต ตลอดจนแผนปฏิบัติการที่ได้วางไว้ว่าจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ผลตอบแทนที่ได้รับจากกระบวนการนี้จะส่งผลต่อการมีลักษณะมุ่งอนาคตของบุคคล กล่าวคือ หากสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลเป็นไปตามที่คาดหวังหรือต้องการบุคคลก็จะมีลักษณะมุ่งอนาคตเพิ่ม

มากขึ้น แต่หากว่าสิ่งที่คาดหวังไว้ไม่เกิดขึ้นบุคคลก็จะขาดความเชื่อถือในอนาคต จึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของลักษณะมุ่งอนาคตนั้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องยาวนาน โดยมีอิทธิพลของวัฒนธรรม ประเพณี การเรียนรู้ทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะพ่อแม่ และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา เช่น การรู้ การคิด และพัฒนาการทางสังคมของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งก็สอดคล้องกับเคย์ (Kay, 1975 อ้างใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524) ที่เชื่อว่าลักษณะมุ่งอนาคตเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม บ่อเกิดของลักษณะมุ่งอนาคตนั้นอยู่ที่ลักษณะความมั่นคงทางสังคมของบุคคล บุคคลจะต้องเคยได้รับประสบการณ์ว่าสิ่งที่ตนรอคอยนั้นตนได้รับจริง ๆ ในที่สุด การที่เด็กจะเรียนรู้ว่าควรอดใจรอ นั้น ส่วนมากจะเกิดในครอบครัวฐานะปานกลางและสูงเท่านั้น เพราะครอบครัวยากจนย่อมไม่สามารถหาสิ่งของมาให้เด็กได้ตามสัญญามากนัก ทำให้เด็กขาดความเชื่อถือในอนาคต นอกจากนั้นการประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิตก็เป็นปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลนั้นมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง ทำให้บุคคลเกิดความมานะพยายามในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เพราะมีความหวังว่าจะทำให้สำเร็จได้ดังที่เคยทำมาแล้ว

ส่วนมิสเชลและคนอื่น ๆ (Mischel, et al., 1966, 1974 อ้างใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524) กล่าวว่า การเลือกที่จะชะลอการบำบัดความต้องการของบุคคล เพราะต้องการได้รับผลดีที่มากกว่ายิ่งใหญ่มากกว่า รวมทั้งป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับตนในอนาคต เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต และการลอกเลียนแบบจากผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะอื่น ๆ ของบุคคลอีกมาก เช่น ความรับผิดชอบทางสังคม การปรับตัว ความฉลาด และสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และครอบครัว และเมื่อมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะมุ่งอนาคต เช่น ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2520) ก็พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตสูงของเยาวชนไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมาก และลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย และลักษณะมุ่งอนาคตจะแปรปรวนไปตามลักษณะของเพศ ชั้นเรียน และสถานที่เกิด กล่าวคือพบว่าหญิงมีลักษณะมุ่งอนาคตมากกว่าชาย ผู้มีอายุน้อยและระดับการศึกษาต่ำมีลักษณะมุ่งอนาคตมากกว่าผู้ที่มีอายุมากและระดับการศึกษาสูง ผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ที่เกิดในต่างจังหวัด และจากการวิจัยเรื่องการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย โดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) ก็พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนจะยอมรับการควบคุมสื่อมวลชนจากบิดามารดามากและรับสื่อมวลชนที่เหมาะสมโดยเฉพาะด้านโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์และจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเกิดจากการสะสมการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตของบุคคล ทั้งจากการอบรมเลี้ยงดู การศึกษา การเลียนแบบ ตลอดจนสื่อมวลชน และลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับสภาวะทางสังคมของบุคคล ตลอดจนวัฒนธรรม และครอบครัว รวมทั้งต้องอาศัยความสามารถทางด้านสติปัญญาและการรู้การคิดประกอบด้วย

ลักษณะมุ่งอนาคตกับพฤติกรรมสุขภาพ

เนื่องจากลักษณะมุ่งอนาคต (Future orientation) เป็นการคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและการวางแผนว่าตนต้องการให้เกิดผลเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่าบุคคลย่อมต้องการที่จะให้เกิดผลดีรวมทั้งหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดผลเสียขึ้นกับตน แล้วจึงมีการวางแผนเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมาย และลงมือปฏิบัติตามแผน ดังนั้นบุคคลต้องสามารถบังคับตนเองให้อดได้รอได้ หรือควบคุมตนเองให้อดทนกระทำหรืองดเว้นการกระทำบางชนิด มีความเพียรพยายามทำพฤติกรรมที่ควรทำเป็นเวลานานพอที่จะทำให้เกิดผลที่ต้องการได้ ตลอดจนมีความยืดหยุ่นสามารถปรับหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการและการกระทำให้เหมาะสม เพื่อรอรับผลดีและป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับตน ดังนั้น คนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะต้องสามารถควบคุมตนได้ในขณะเดียวกันด้วย ดังเช่น ถ้าต้องการเป็นบุคคลที่มีสุขภาพพินดี เพราะเล็งเห็นว่าการมีสุขภาพพินดีดีนั้นเป็นผลดีต่อตนเอง จึงตกลงใจที่จะรักษา สุขภาพพินดีอยู่เสมอโดยการแปรงฟันหลังอาหารทุกครั้ง ไปพบทันตแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพปากและฟันเป็นประจำ ไม่รับประทานขนมหวาน และไม่รับประทานอาหารหรือขนมอีกหลังจากที่แปรงฟันแล้ว ซึ่งการที่จะปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติดังกล่าวได้นั้นก็คือการควบคุมตนของบุคคลนั่นเอง ดังนั้น ในการศึกษาถึงลักษณะมุ่งอนาคตในครั้งนี้จึงหมายความว่าความรวมถึงการควบคุมตนของบุคคลด้วย เนื่องจากลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน ลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับการมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมของบุคคล ตามหลักทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยหลาย ๆ เรื่อง ก็พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม เช่น การศึกษาเรื่องการเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อส่งเสริม พฤติกรรมอนามัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ก็พบว่าการศึกษาให้กลุ่มตัวอย่างมีการอดได้รอได้ จะทำให้นักเรียนมีการกระทำพฤติกรรมอนามัยสูงขึ้น และสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึก (รัตน ประเสริฐสม, 2526) และต่อมาเมื่อมีการศึกษาถึงผลของการฝึกการอดได้รอได้ที่มีต่อการปฏิบัติด้านทันตสุขภาพ ก็พบว่าได้ผลวิจัยที่สอดคล้องกับการศึกษาของ รัตน ประเสริฐสม กล่าวคือ นักเรียนที่ได้รับการฝึกให้อดได้รอได้และมีการหยั่งรู้เวลาในอนาคตสูง จะมีการปฏิบัติตนด้านการแปรงฟัน การรับประทานอาหารที่ถูกหลักอนามัย สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกให้อดได้รอได้แต่มีการหยั่งรู้เวลา

ในอนาคตต่ำ (สายสุนีย์ ทับทิมเทศ, 2528) และเมื่ออุบล เลี้ยววาริณ (2534) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการศึกษาที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในเขตกรุงเทพมหานครก็พบว่าพฤติกรรมสุขภาพด้านการกินอย่างเหมาะสม การหลีกเลี่ยงสารเสพติด การรักษานามัยส่วนบุคคลจะพบมากในบุคคลที่มีการศึกษาสูง มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมสุขภาพ มีความเชื่ออำนาจในตนเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพสูง และเป็นผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง ยศ อัมพรรัตน์ (2536) ก็พบว่าการศึกษาให้นักเรียนอดได้ รอได้จะให้นักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้องมากขึ้น

คีก็เลส และกรีน (Kegeles, 1963 และ Green, 1970 อ้างใน อุบล เลี้ยววาริณ, 2534) พบว่า บุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะยอมรับในการกระทำพฤติกรรมสุขภาพทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคมามากกว่าบุคคลที่มีลักษณะมุ่งปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตต้องการที่จะมีสุขภาพที่ดีในอนาคต

เมอดอช และ ฮินด์ซอร์ (Murdaugh and Hinshaw, 1986 อ้างใน อุบล เลี้ยววาริณ, 2534) ก็พบว่า ความสามารถในการควบคุมตนเป็นจิตลักษณะที่สำคัญที่มีผลต่อการเข้าร่วมพฤติกรรมสุขภาพ โดยเฉพาะการออกกำลังกาย

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับการกระทำพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม กล่าวคือ ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงจะมีพฤติกรรมสุขภาพอย่างเหมาะสมมากกว่าผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตต่ำ จึงน่าจะได้มีการศึกษาในเรื่องนี้ในกลุ่มประชากรที่เป็นชาวเขาว่าจะเกิดผลในลักษณะเดียวกันนี้หรือไม่ รวมทั้งว่าลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชาวนั้นสัมพันธ์หรือไม่อย่างไร กับการอบรมเลี้ยงดูและความทันสมัยของพ่อแม่ ทั้งนี้เพราะข้อมูลที่ได้น่าจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและส่งเสริมให้ชาวเขามีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม อันจะช่วยป้องกันโรคต่าง ๆ ที่ป้องกันได้ด้วยการรักษาความสะอาดของร่างกาย ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยลดทอนรายจ่ายของรัฐในการให้การรักษาพยาบาล รวมทั้งเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติอีกทางหนึ่งด้วย

5. พฤติกรรมสุขภาพ (Health behavior)

พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึงการปฏิบัติหรือการแสดงออกของบุคคลโดยการกระทำหรืองดเว้นการกระทำในสิ่งที่ส่งผลต่อสุขภาพโดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติตนทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม พฤติกรรมสุขภาพแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมป้องกันโรค (Preventive health behavior) คือการปฏิบัติของบุคคล เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคขึ้น เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การรักษาความสะอาดของร่างกาย การไม่สูบบุหรี่ เป็นต้น

2. พฤติกรรมเมื่อเจ็บป่วย (Illness behavior) คือการปฏิบัติของบุคคลที่กระทำ เมื่อมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น เช่น การสอบถามเพื่อนฝูงเกี่ยวกับอาการของตน การแสวงหาการรักษาพยาบาล เป็นต้น

3. พฤติกรรมที่เป็นบทบาทของการเจ็บป่วย (Sick role behavior) คือการปฏิบัติที่บุคคลกระทำหลังจากได้รับทราบการวินิจฉัยโรคแล้ว เช่น การรับประทานยาตามแพทย์สั่ง การควบคุมอาหาร การลดหรือเลิกกิจกรรมที่จะทำให้อาการของโรครุนแรงขึ้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาพฤติกรรมสุขภาพประเภทที่เป็นพฤติกรรมป้องกันโรค กล่าวคือ จะศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาความสะอาดของร่างกายของนักเรียน ชาวเขาเผ่าเย้าอันเป็นการรักษานามัยส่วนบุคคล เพื่อการมีสุขภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคที่สามารถเสี่ยงได้ โดยทั่วไปพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายจะเน้นที่การรักษาความสะอาดของร่างกายในอวัยวะส่วนที่สำคัญ คือ ผม ศีรษะ ตา หู ปาก จมูก ฟัน มือ เท้า เล็บและผิวหนัง ตลอดจนเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายด้วย (กุลขลิ ภูมิรินทร์, 2535) และเพื่อให้สอดคล้องกันในทางปฏิบัติ กองสุขศึกษา (2536) จึงได้กำหนดพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายในเด็กนักเรียนไว้ดังนี้คือ ล้างมือก่อนกินอาหารและหลังออกจากส้วม อาบน้ำอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง แปรงฟันอย่างน้อยตอนเช้าและก่อนนอน ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สั้น ใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ไม่อับชื้น และสระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ทั้งนี้ เพราะการเสริมสร้างนิสัยในการรักษาความสะอาดของร่างกายเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ครูและผู้เกี่ยวข้องกับเด็ก จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก เพราะความสะอาดส่งผลต่อสุขภาพของเด็กโดยตรง เพราะหากเด็กได้มีการรักษาความสะอาดของร่างกายอย่างสม่ำเสมอก็เป็นการป้องกันโรคบางชนิดไม่ให้เกิดกับตนเองได้ หรือในรายที่เกิดเจ็บป่วยด้วยโรคบางชนิดที่เป็นโรคติดต่อ การรักษาความสะอาดก็จะเป็นการจำกัดไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยนั้นลุกลามหรือแพร่ขยายไปสู่บุคคลอื่นได้ พฤติกรรมการรักษาความสะอาดที่ควรสร้างเสริมได้แก่ (ประภาพรรณ เขี่ยมสุภาษิต, 2532)

1. การรักษาความสะอาดตา ได้แก่

1.1 ไม่ใช้มือสกปรกขยี้ตาเมื่อมีสิ่งแปลกปลอมเข้าตาควรล้างตาในน้ำยาล้างตา หรือน้ำที่สะอาด

1.2 เมื่อนัยน์ตามีอาการผิดปกติ เช่น มีขี้ตาติดอยู่บริเวณตา ให้ใช้สำลีหรือผ้าเช็ดหน้าเช็ดออกให้หมด และถ้ามีขี้ตาแห้งเกาะติดอยู่ ให้ใช้สำลีหรือผ้าเช็ดหน้าที่สะอาดชุบน้ำที่สะอาด หรือน้ำยาล้างตา แล้วเช็ดรอบบริเวณดวงตา

1.3 ถ้าเป็นโรคตาแดง ให้ไปพบแพทย์เพื่อทำการรักษา หลังจากนั้นต้องเก็บตัวอยู่กับบ้าน ไม่ไปเล่นกับผู้อื่น และไม่ใช้สายตาในการดูโทรทัศน์หรืออ่านหนังสือ

2. การรักษาความสะอาดหู ได้แก่

2.1 หลีกเลี่ยงการใช้ของแข็งแหย่หู และป้องกันมิให้มีสิ่งของเข้าหู

2.2 หลีกเลี่ยงไม่ให้น้ำเข้าหู ถ้าเกิดมีน้ำเข้าหูให้ตะแคงหู เพื่อให้น้ำไหลออก แล้วจึงใช้สำลีเช็ดหูให้แห้ง

2.3 รักษาบริเวณซอกหูและใบหูให้สะอาด โดยขัดถูขี้ไคล หรือใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำเช็ด

3. การรักษาความสะอาดจมูก ได้แก่

3.1 หลีกเลี่ยงการใช้นิ้วมือหรือสิ่งของโคลงไปในจมูก

3.2 หลีกเลี่ยงการเล่นบีบจมูก

3.3 เมื่อมีน้ำมูกไหลให้ใช้ผ้าที่นุ่มสะอาด หรือกระดาษเช็ดหน้าที่นุ่มสะอาด เช็ดน้ำมูกให้หมด ไม่ปล่อยให้มูกแห้งเกรอะกรังอยู่ในจมูกหรือจมูกด้านหน้า หรือสูดเอาน้ำมูกเข้าไป

4. การรักษาความสะอาดปาก ได้แก่

4.1 ล้างปากและบ้วนปากให้สะอาดทุกครั้งหลังรับประทานอาหารหรือขนม

4.2 ใช้ผ้าที่สะอาดเช็ดปาก

5. การรักษาความสะอาดฟัน ได้แก่

5.1 แปรงฟันให้ถูกวิธีอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้าหลังตื่นนอนและเวลาค่ำก่อนเข้านอน สำหรับหลังอาหารมื้อกลางวัน ถ้าแปรงฟันได้ด้วยก็จะเป็นการดี

5.2 ใช้ผ้าที่สะอาดเช็ดปากและมือให้แห้งหลังจากแปรงฟัน

5.3 เก็บเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับแปรงฟันเข้าที่ให้เรียบร้อย

6. การรักษาความสะอาดมือ ได้แก่

6.1 ล้างมือให้สะอาดทุกครั้งเมื่อพบว่ามือสกปรก หรือมีสิ่งต่าง ๆ เปื้อนติดอยู่ และถ้าเป็นการเปื้อนที่มีน้ำมันติดอยู่ ควรใช้สบู่ฟอกมือด้วย

6.2 ล้างมือทุกครั้งหลังจากการเล่น การทำกิจกรรม การรับประทานอาหาร การเข้าห้องน้ำ และรวมทั้งหมดที่จะรับประทานอาหารด้วย

6.3 ใช้ผ้าที่สะอาดเช็ดมือให้แห้งทุกครั้งหลังจากล้างมือ

7. การรักษาความสะอาดเล็บมือ ได้แก่

7.1 ตัดเล็บให้สั้นอยู่เสมอ

7.2 ดูแลเล็บไม่ให้มีเศษสิ่งของติดเบื่อนอยู่ตามซอกเล็บ

8. การรักษาความสะอาดเท้า

8.1 ล้างเท้าทุกครั้งเมื่อไปเหยียบสิ่งสกปรก

8.2 เช็ดเท้าให้แห้งหลังจากล้างเท้าทุกครั้ง

8.3 ใช้แปรงอ่อน ๆ แปรงบนและใต้ฝ่าเท้า และถูซึ่โคลที่เท้าให้สะอาดด้วย

9. การรักษาความสะอาดผม ได้แก่

9.1 สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

9.2 สระผมอย่างถูกวิธี ใช้ผ้าขนหนูหรือผ้าเช็ดตัวที่สะอาดเช็ดผมให้แห้ง แล้ว

ใช้หวีหรือแปรงแปรงผม หวีผมให้ดูเรียบร้อยสวยงาม

10. การรักษาความสะอาดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ได้แก่

10.1 สวมเสื้อผ้าที่สะอาดและไม่เปียกชื้น

10.2 ไม่สวมเสื้อผ้าซ้ำโดยที่ยังไม่ได้ซักให้สะอาดก่อน

10.3 เมื่อเสื้อผ้าที่สวมใส่อยู่เกิดเปียกชื้น ต้องเปลี่ยนแล้วผึ่งเสื้อผ้าให้แห้งก่อน

จะนำไปซัก

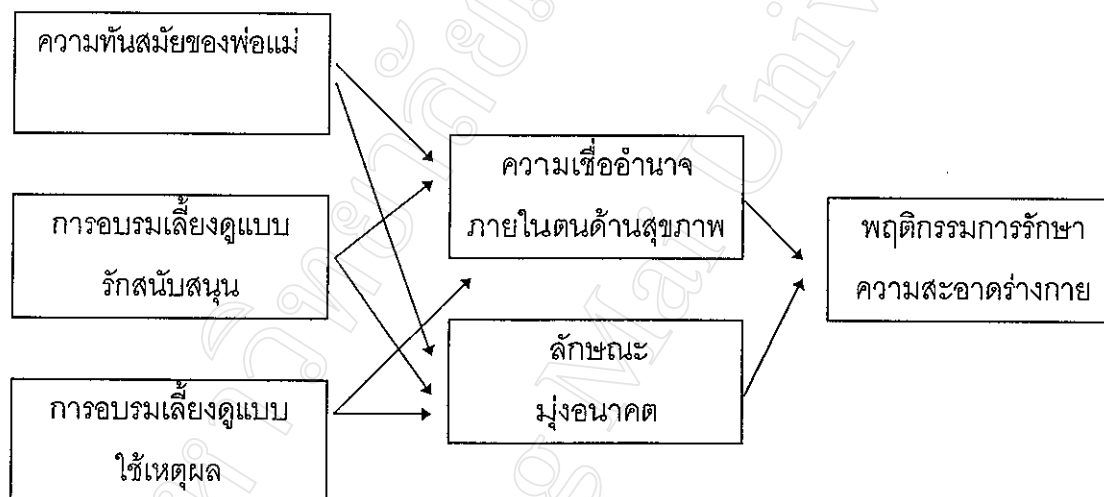
10.4 ไม่เอามือที่เปื้อนอะไรมากมายหรือเช็ดลงบนเสื้อผ้าของตนเอง

10.5 ไม่นั่งลงบนพื้นสกปรก มีฝุ่นติดหรือมีความเปียกชื้นอยู่

โดยสรุปแล้ว พฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในการรักษาอนามัยส่วนบุคคล เพื่อการมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเน้นในการรักษาความสะอาดของอวัยวะสำคัญของร่างกาย อันได้แก่ ตา หู จมูก ปาก ฟัน มือ เท้า เล็บและผิวหนัง รวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาว่าความทันสมัยของพ่อแม่และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่ออำนาจภายในตนและลักษณะมุ่งอนาคตจริงหรือไม่รวมทั้งเพื่อศึกษาว่าความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายจริงหรือไม่ นอกจากนั้นยังศึกษาถึงอิทธิพลทางอ้อมของความทันสมัยของพ่อแม่ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และใช้เหตุผลที่ส่งผ่านตัวแปรความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพและลักษณะมุ่งอนาคตไปยังตัวแปรพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย ความสัมพันธ์ของตัวแปรได้อธิบายไว้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลแสดงรูปแบบอิทธิพลตามแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย